

Nataša Bavec*Iluzornost svobode prvinskih nagonov*

Mare Cestnik: MAJAMondena, Grosuplje 1996 (Jurčičeva zbirka)

Pripovedni svet Marena Cestnika raste iz neposredne stvarnosti, vsakdanje življenjske izkušnje, zaznamovan je z avtobiografsko podlago in ostaja zasidran v verizmu. Njegov prvoosebni ostaja bolj ali manj v vseh delih enak; je individualist, z duhom trdno zakoreninjen v vsem zemeljskem in posvetnem, telesno pa nemirno blodeči popotnik, avanturist, predvsem pa vitalni, energični, dinamični iskalec svobode, pristnosti, izgubljenega stika z naturnostjo. V *Hiši za goste* (1994) je v ta namen uporabil potopisni žanr in svoje vrednote poskušal odkriti v eksotičnem svetu Oceanije in njegovi družbi, odmaknjeni od zahodne civilizacije, v *Maji* pa se Cestnikova radoživost, pustolovskost, naravnost razodevajo in udejanjajo v spolnosti.

Maja je namreč erotično-pornografski roman z bolj nakazano kot zares izdelano in razvito, sicer pa klišejsko zgodbo, ki jo uravnava melodramska trikotniška postavitev. V ospredje je postavljeno "prepovedano" ali vsaj družbeno in moralno nezaželeno ljubezensko razmerje med poročeno žensko, preprosto tovarniško delavko, materjo dveh otrok, in neimenovanim samotarskim posebnežem, ki pa ga z lahkoto identificiramo s Cestnikovim realnim jazom, svobodnjakom brez pravega poklica, izobrazbe in zaposlitve, nekakšnim izobčencem, ki se nikakor ne želi vpreči v kolesje povprečnega, dolgočasnega (malo)meščanskega načina bivanja; varani soprog ostaja sicer v ozadju, vendar je kljub temu nenehno navzoč kot zlovešča senca, ki giblje

usodo junakov. Poteka v sodobnem, domačem, socialnemu statusu oseb primernem malomeščanskem in kmečko-proletarskem okolju Ljubljane in njenih okoliških vasi. Osnovna dogajalna nit poteka od prvega srečanja ljubimcev do hipa njune dokončne ali lečasne ločitve; konec ostaja namreč odprt. Pripoved je zasnovana kot preplet monologov in fragmentarnih spominskih slik oziroma prizorov iz erotičnega življenja moškega in ženskega prvoosebnega pripovedovalca. Tisto, kar imenujeta in dojemata kot ljubezen, se bralcu kaže predvsem kot fizično občutenje, groba, celo nasilna seksualnost, nenasitno poželenje, strastna telesnost in užitek. Zato seveda ne preseneča, da je v središče pripovedi postavljen niz njenih spolnih aktov, opisanih skrajno neposredno, nazorno, detajlno, brez estetske distance ali kakršnih koli dvoumnosti in prikritosti, čeprav duhovito in stilno, predvsem metaforično izvorno. Takšno ponavljajoče se dogajanje avtor razgibava z različnimi seksualnimi položaji, vključevanjem voajerja v spolni akt (Majina sestra), načrtovanjem skrivnih srečevanj ljubimcev in menjavanjem njihovega časa in kraja (Majina kmečka hiša, junakova podnajemniška soba v Ljubljani, počitniška hiša prijateljev na podeželju), z retrospektivnimi izpovedmi junakinje o otroškem, dekliskem in ženskem videnju telesa oziroma spolnosti, še posebno pa z izbruhi junakove ljubosumnosti, ki vodijo včasne odtujitve, ločitve in spolne stike z drugimi partnericami. Prav močan emocionalni naboj pa je tudi tisto, kar preprečuje, da bi se roman docela razvezal v pornografsko besedilo, daje mu patetične, sentimentalne akcente, hkrati pa povzroča, da se v dialoškost in opisnost vrivajo lirizmi, ki pripoved ponekod spreminjajo v poetično ritmizirano prozo.

Osrednjo dogajalno strukturo občasno ustavljajo kratki pasusi, namenjeni Cestnikovemu poveličevanju spolnosti, bodisi v obliki kratkih banalnih sentenc ali dolgih himničnih izlivov, ki se spreminjajo v prave pesmi v prozi. Zaradi čutnih užitkov mu pomeni samozadostno, samostojno vrednoto, hkrati pa je področje človekovega osvobajanja socialnih spon, utesnjujočih in zlaganih krščanskih moralnih norm, še posebno zaznamovanosti z izvornim grehom, vsega zunanjega, vsiljenega, privzgojenega in priučenega. Seksualnost je svet, v katerem lahko človek najde srečo in uveljavlja svojo elementarno pravico do uživanja naravnosti in neposrednosti življenja. Predvsem pa se v neobzdrani spolnosti razgalja prava, prvinska, animalična narava ljubimcev: "Bodiva kot živali, vohajva kot živali, hlastajva kot psa, ovijajva

kot udava, prediva kot mački, ritajva kot osla ...", " Z največjo mero nedolžnosti sta se ponudila pregreha in prostaštvo, tudi do norega pretirana človeška živalskost ...", " ... sparila sva se s silovitostjo pojajoče se govedi ...", " zagarbala sva se kot popadljiva stekla psa ..." Cestnikova idealna partnerica je zato lahko le pohotna, strastna, nenehno voljna in nikoli zares potešena ženska, ki ji vitalistični, hedonistični, visoko potentni, predvsem pa z bogatimi seksualnimi izkušnjami obdarjeni junak pomaga stopiti na pot samospoznanja in realizacije pravega bistva, čeprav ljubimca cilja ne dosežeta.

Iskanje prvinskega jaza in svobode prek spolnosti se namreč izkaže za varljivo, obsojeno na neuspeh; osvobajanje je zgolj začasno, traja le toliko časa kot sam spolni akt, to pa hkrati pomeni nezmožnost trajne ljubezenske zveze. Maja kot starogrška nimfa, poganska boginja plodnosti in pomladnega prebujanja narave, postaja vedno bolj indijska maja – iluzija. Ljubimca sta navsezadnje vendarle tudi predstavnika vrste homo sapiens in se torej ne moreta podrežati zgolj biološkemu imperativu. Ko iz ekstatične omamljenosti prestopita v vsakdanjost, se pojavi konflikt, ki razkrije iluzornost docela neobremenjenega prepuščanja telesnosti. Ženska se, takoj ko preneha biti spolno dejavna, vnovič zave ustaljenih malomeščanskih norm; amoralna kaotičnost nagonosti jo zaradi prirojene šibkosti in strahopetnosti navdaja z občutki grešnosti, krivde in z dvomi, ki vodijo v razdvojenost. Zakon ji kljub praznini, odtujenosti, ki jo peha v otopelost, jamči red, varnost in stabilnost, zato ostaja pasivna; čeprav moža sovraži, ga ne more in noče dokončno zapustiti. Moški vedno bolj občuti brezizhodnost, brezupnost, utrujajočo težo njunega razmerja; počasi spoznava, da se neobrzdano prepuščanje prvobitnim silam narave paradoksalno spreminja v vedno hujšo obliko zasvojenosti in podrejanja. Ker je "veliko lažje presekat kot razvozlavati", se nemirni večni popotnik začne ukvarjati z mislijo na beg, s sanjarjenjem o vnovičnih potovanjih po Pacifiku, Ameriki, Aziji, Indoneziji in Afriki, čeprav ga takšni načrti ne pripeljejo dlje kot do slovenske obale in hrepenečega opazovanja morja.

Prav na tej ravni pa sta najizrazitejši površinskost romana in njegova očitna trivialnost; Cestnik se namreč preveč ukvarja s telesnostjo, opisnostjo stvarnega, predmetnega sveta, osredotočanjem na zunanjo dogajalno plast, tako da dogajanja ne more psihološko prepričljivo motivirati in utemeljiti.

Vsi duševni boji in konflikti ljubimcev ostajajo – v nasprotju s podrobnim, natančnim opisovanjem spolnosti – le nakazani, nedorečeni; junaka ostajata bolj ali manj samo spolna subjekta, omejena z zgolj čutno-čustvenim doživljanjem in zato nesposobna rezoniranja, poglobljene samorefleksije in analize.

Iz navedenega samoumevno sledi ugotovitev, da lahko povprečni bralec, ki knjigo postavlja v službo kulture in ne nature ter od nje pričakuje nekoliko več kot le spolno vznemirjanje, enoumno, shematično zgodbo brez pravega razvoja in s ponavljanjem prizorov, Cestnikovemu romanu upravičeno očita vsaj – milo rečeno – pomanjkanje vsakršne tehtne ali izvirne problematike. Žal, kajti Cestnik s svojim svežim, temperamentnim stilom in mojstrskim poigravanjem z besedo dokazuje, da vsekakor premore precej pisateljske nadarjenosti in da ima slovenski pisec erotično-pornografskega besedila, če je le dovolj domiseln, na voljo bogato besedišče za opisovanje vsega, kar je povezano s spolnostjo (naj pri tem navedem le nekatere najbolj iznajdljive, ekspresivne izraze za poimenovanje spolnih organov: *veseli vohljač*, *pohlepni šempetrski pekel*, *mesojeda orhideja*, *spužvasti mešalec*, *rdečeglavi mohamedanec*, *skalpirani indijanec*, *bikovka*, *mikrovalovna pečica*). Njegov razdvojeni jezik nenehno niha med vulgarnostjo in poetičnostjo, naturalistično surovostjo in vzkipevajočimi lirizmi, impresijami iz narave, predvsem pa ga poživlja izvirna metaforika. Na splošno pa Cestnikova poetološka izhodišča verjetno najbolje ilustrira prizor, ko se junaku v hipu popolne telesne zadovoljitve v mislih prikaže slika fatalne plavolaske, opremljena z napisom: "Što je umijetnost prema ovom biću!"